

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIV VA O‘RTA MAXSUS TA‘LIM VAZIRLIGI**

BUXORO DAVLAT UNIVERSITETI

**MUTAXASSISLIK FANLARI BO‘YICHA MAGISTRATURAGA
KIRISH SINOVLARI DASTURI VA BAHOLASH MEZONI**

5A120701 - Matnshunoslik va adabiy manbashunoslik (tillar bo‘yicha)

mutaxassisligi uchun

Buxoro – 2021

Annotatsiya

Dastur 5A120104 - Matnshunoslik va adabiy manbashunoslik (tillar bo'yicha) magistratura mutaxassisligiga kiruvchilar uchun 5120100 – Filologiya va tillarni o'qitish: o'zbek tili ta'lim yo'nalishining 2017/2018-o'quv yilida tasdiqlangan o'quv rejasidagi fanlar asosida tuzilgan.

Tuzuvchilar:

Sh.A.Hayitov – BuxDU O'zbek tili va adabiyoti kafedrası dotsenti, f.f.d.

M.B.Rajabova – BuxDU O'zbek tili va adabiyoti kafedrası dotsenti, f.f.n.

Z.Q.Amonova – BuxDU O'zbek tili va adabiyoti kafedrası dotsenti, f.f.n.

Taqrizchilar:

Eshonqulov - BuxDU O'zbektili va adabiyoti kafedrası mudiri, f.f.d., f.f.n.

Dastur Buxoro davlat universitetining 2021 yil 3 iyuldagi 19 sonli Kengashida ko'rib chiqilgan va maqullangan.

KIRISH

Mazkur dastur Buxoro davlat universiteti 5A120104 – Matnshunoslik va adabiy manbashunoslik yo‘nalishi bo‘yicha ta’lim olayotgan magistrnlarning mutaxassislik fanlaridan davlat attestatsiyasi dasturidir.

Buxoro davlat universiteti qoshida matnshunoslik va adabiy manbashunoslik mutaxassisligi bo‘yicha magistratura ochilgan. Ushbu yo‘nalishda sharq, xususan, o‘zbek mumtoz filologiyasi bo‘yicha mutaxassislar tayyorlanmoqda. O‘tmishdan qolgan yozma merosni o‘rganishga ehtiyoj kuchaygan hozirgi zamonda mumtoz filologiya mutaxassislariga talab yanada oshmoqda.

Ushbu soha mumtoz matnlarni o‘rganish va ularni nashrga tayyorlash, mumtoz matnlarning til o‘zgachaliklari, mumtoz asarlarning badiiy xususiyatlari bilan bog‘liq nazariy masalalarni qamrab oladi.

Asosiy qism

Kirish. “Matnshunoslik va adabiy manbashunoslik” tushunchasi va uning nazariy asoslanishi. Yo‘nalishning o‘rganish doirasi va yo‘nalishlari. Uning boshqa fanlar bilan aloqasi.

Mumtoz matnlarni o‘rganish va ularni nashrga tayyorlash bilan bog‘liq nazariy masalalar

Tekstologiya va uning tarmoqlari. Matn tuzish an‘analarining yuzaga kelishi va tarixiy taraqqiyoti. Matnni manbashunoslik va matnshunoslik nuqtai nazaridan tadqiq etish.

Mumtoz matnlarni nashrga tayyorlashning ilmiy prinsiplari. Asarni asl manbadan o‘qish va uni hozirgi yozuvlarga o‘girish. Transkripsiya va ilmiy transliteratsiya. Ularning tanlanish prinsiplari. Ilmiy-tanqidiy, yig‘ma matnlar tuzish yo‘llari. Ilmiy nashrlarda matn tilini saqlash. Ommaviy nashr masalasi.

Matnshunoslikning yordamchi sohalari. Sfragistika. Epigrafika. Numizmatika. Paleografiya. Klassik matnlarni o‘rganishda bu sohalarning tutgan o‘rni.

Klassik matnni tavsiflash usullari. Qo‘lyozmalarni birlamchi va monografik planda tavsiflash.

Mumtoz matnlarning til xususiyatlari bilan bog‘liq nazariy masalalar

Mumtoz matnlarni o‘rganish metodologiyasi. Mumtoz asarlarni tilshunoslik nuqtai nazaridan o‘rganish. Matn tili va uning adabiy til tarixini o‘rganishdagi o‘rni. Matn tilini tarixiy-qiyosiy aspektda o‘rganish. Matn tilini o‘rganishning nazariy masalalari. Matn uslubi masalalari. Tilshunoslikda va sharqshunoslikda shakllangan ilg‘or metod va usullar. Ulardan foydalanishning optimal yo‘li.

Asar qo‘lyozma nusxalarini qiyosiy jihatdan o‘rganish. Nusxalar o‘rtasida yuzaga kelgan tekstologik farqlarni, matn tili bilan bog‘liq yuzaga kelgan o‘zgarishlarni ko‘lyozma ko‘chirilgan davr tili nuqtai nazaridan tahlil qilish.

Asarning til va uslubiy o'zgachaliklarini belgilovchi birliklarni aniqlay bilish va ularni tahlil etish. Asaring fonetik xususiyatlari bilan bog'liq masalalar. Asarning leksik-semantik xususiyati bilan bog'liq masalalar va ularning yechimi. Asarning morfologik o'zgachaligi bilan bog'liq masalalar va ularning yechimi. Asarning sintaktik-stilistik xususiyati bilan bog'liq masalalar va ularning yechimi.

Klassik matn tili va hozirgi jonli tillar munosabati masalasi.

Mumtoz asarlarning badiiy xususiyatlari bilan bog'liq nazariy masalalar

Badiiy matn tushunchasi. Matn poetikasi. Poetikaning nazariy masalalari. Klassik tur va janrlar. Klassik janrlarning o'tmishda qo'llanilgan atamalari. O'tmish adabiyotshunosligi. Uning metod va yondashuvlari. Hozirgi adabiyotshunoslik, uning metod va yo'nalishlari. Hozirgi zamon adabiyotshunosligida klassik matnlarni o'rganish bilan bog'liq holda yuzaga kelgan nazariy masalalar.

O'tmishda yaratilgan badiiy asarlarni tarixiy davrlar nuqtai nazaridan o'rganish. Adabiyot tarixini davrlashtirish masalasi.

Xalq og'zaki ijodining eng eski namunalari, ularning manbalari. Xalq og'zaki ijodi janrlari va ularning nazariy masalalari.

Yozma adabiyot va uning tarixiy taraqqiyoti bilan bog'liq masalalar. Yozma adabiyotning klassik bosqichi. Klassik adabiyot tushunchasi. Uning muhim belgilari.

Mumtoz adabiyotni ilk manbalar, asar qo'lyozmalari, tarixiy asarlar, tazkiralari, o'sha davrlarda yashab o'tgan olim va shoirlarning ma'lumotlari asosida o'rganish.

Mumtoz matnlarni janr xususiyatlariga ko'ra o'rganish.

Devon tuzish an'analari.

Sharq adabiyotida xamsachilik an'analari.

Falsafiy dostonlar. Qahramonlik dostonlari.

Adabiyot tarixida tazkirachilik an'analari.

Tarixiy-badiiy asarlar.

Epistolyar janr va uning badiiy o'zgachaligi.

Klassik adabiyotda an'anaviylik va uning nazariy masalalari.

O'zbek mumtoz adabiyoti tarixi:

Islomga qadar yaratilgan adabiy yodgorliklar

(Eng qadimgi davrlardan VIII asrgacha)

Turonzamin qadimgi madaniy markazlardan biri sifatida. Qadimgi davrlardan eramizning VIII gacha Markaziy Osiyoda yashagan xalqlar madaniyati, yozuvi va san'ati. Qadimgi shumer madaniyati va turkiy qavmlar tarixi. "Bilgamish" dostonining turk xalqlari eposiga munosabati.

Eng qadimgi og'zaki adabiy yodgorliklar. Ularning asosiy manbalari. Mif va afsonalar qadimgi hayot aksi, tabiat haqidagi tasavvurlarining badiiy ifodasi ekanligi. Mif va afsonalarda badiiy xayolotning o'rni. Xitoy manbalarida Markaziy Osiyo xalqlariga doir ma'lumotlar.

Qahramonlik eposi. Markaziy Osiyo eposlar vatani ekanligi. Sharq epik adabiyotining mashhur qahramonlari. Qadimgi qahramonlik eposining yunon manbalari orqali yetib kelgan namunalari: «To‘maris», «Shiroq». Xalq qissalari haqida ma’lumot. Iskandar to‘g‘risidagi qissalar.

Uyg‘ur yozuvidagi yodgorliklar. «Devonu lug‘atit turk» asari orqali bizgacha yetib kelgan badiiyat namunalari. Alp Erto‘nga marsiyasi. Qadimgi afsona va qo‘shiqlar poetikasi. «Devonu lug‘otit turk»da munozara janrining ilk ildizlari. «Devon»dagi xalq maqollari poetikasi.

Qadimgi turk moniylik adabiyoti. Moniy va uning ta’limoti xususiyatlari. Moniylik - zardushtiylikning mahsuli sifatida. Moniylik she’rlarining mavzui. «Xuastuanift» (Moniylarning tavbanomasi) asarining o‘ziga xos xususiyatlari.

Budda mazmunidagi turkiy adabiyot. Markaziy Osiyoda buddaviylikning xos xususiyatlari. «Oltun yoruq», «Shahzoda va bars» afsonalari.

Yozma yodgorliklar

Qadimgi yodgorliklarning yozuv xususiyatlari. Iyeroglifik va piktografik yozuvlar. Mixxatlar va runiy yozuvdagi ilk manbalar.

«Avesto» yodgorligi (er.av.VII asr) zardushtiylikning muqaddas kitobi ekanligi. «Avesto» qadimgi mif va afsonalar majmui sifatida. Zardusht shaxsi haqidagi ma’lumotlar. Uning tarkibiy tuzilishi. Asosiy qism va Zandlar. «Avesto»ning ilmiy-tarixiy qimmati. «Avesto»ning o‘rganilishi tarixidan. «Avesto» adabiy manba sifatida. Asardagi yetakchi qahramonlar va timsollar. «Avesto»ning badiiy xususiyatlariga doir.

O‘rxun-Enasoy obidalar (VI-VIII asrlar) adabiy manba sifatida. Yodgorliklarning yaratilish tarixi va tarqalish o‘rni. Ularning kashf etilishiga oid ma’lumotlar. *Bilka Qoon yodgorligida* Vatan dahlsizligi uchun kurashning aks etganligi. *Kul Tegin yodgorligi.* O‘rxun-Enasoy toshbitiklari adabiy manba sifatida. Toshbitiklarning til xususiyatlari, adabiy qimmati. O‘rxun-Enasoy yodgorliklarining janr xususiyatlari: tarixiy-qahramonlik dostonlari, qo‘shiq va yig‘i janrlari. Toshbitiklar va turkiy xalqlar xalq og‘zaki ijodi o‘rtasidagi munosabat. O‘rxun-Enasoy yodgorliklarida mifologik tasavvurlar. *To‘nyuquq bitigi.* Unda shaxs va millat erki, *Irq bitig* (Ta’birnoma) adabiy manba sifatida.

Islomiy ruhdagi adabiyot

(IX-XIV asrning I yarmi)

IX-X asrlarda Markaziy Osiyoda madaniy hayot. Islom dinining kirib kelishi. Islomiy adabiyot va uning umumturk adabiyotiga ta’siri. Qur’oni karimning nozil bo‘lishi va tavhid e’tiqodi. Payg‘ambarlik tarixi va Muhammad Payg‘ambar hayoti. Ibn Qutayba harakati va Markaziy Osiyoda turk-islom davlatlarining vujudga kelishi.

Hadis to‘plash an’anasi va turkistonlik buyuk muhaddislarning roli. Imom Buxoriy va at-Termiziy. «*Al-jome‘u-s-sahih*» va «*Shamoyili Muhammadiyya*» asarlari. IX-X asrlarda arab tilining madaniy hayotga faol aralashuvi.

Islom madaniyatining shakllanishi va musulmon intibohi (renesansi). Somoniylar, saljuqlilar, gʻaznaviylar va qoraxonlilar davrida islomiy madaniyat. Arab tilidagi adabiyot. Markaziy Osiyo buyuk islom allomalari vatani: Abu Nasr Forobiy, Abu Rayhon Beruniy, Ibn Sino asarlarida adabiyot masalalari. Badiiy asarlar va tazkirachilik. *Abu Mansur as-Solibiy* va uning «*Yatimatu-t-dahr*» asari. Chagʻoniyon adabiy muhiti.

Qoraxonlilar davrida turk madaniyatining taraqqiyoti. Bolasogʻun va Qashgʻardagi madaniy hayot. Turk tilining yangi adabiy bosqichga koʻtarilishi. Turk dostonchilik maktabining vujudga kelishi. Badiiy asarlarda *Qurʻoni karim* va *Hadisi sharif* sharhlari.

Turkistonda tasavvufning vujudga kelishi va tarqalishi. Tasavvuf tarixida irfon bosqichi. Ibrohim Adham, Shafiq Balxiy va Imom Gʻazzoliy asarlari. Ilk turk mutasavviflari ijodi. Yassaviylik tariqati va uning adabiy manbalari. Kubraviyya tariqati va bu tariqatning badiiy ijodda aks etishi.

Yusuf Xos Hojib hayoti va ijodining manbalari. “Qutadgʻu bilig” hamda ijtimoiy-siyosiy va falsafiy masalalar. Dostonda axloqiy va estetik qarashlar. Doston janrlari: masnaviy, qasida, toʻrtlik va gʻazal unsurlari. Asarning ahamiyati.

Ahmad Yugnakiy hayoti va ijodining manbalari. Adib Ahmad Yugnakiy hayoti va ijodining oʻrganilish tarixi. “Hibatu-l-haqoyiq” asari. Asar mavzui va tarkibi. Hadislar asosida badiiy asar yaratish anʼanasi. Asarning badiiy xususitlari.

Xoja Ahmad Yassaviy ijodi. Turkiy sheʼriyatda hikmat janrining shakllanishi. “Devoni hikmat” asari va uning tarkibi. Yassaviy izdoshlari. Sulaymon Boqirgʻoniy asarlari. “Boqirgʻon kitobi” mundarijasi.

Chingizxon istilosi davri adabiyoti

Moʻgʻullar istilosi davrida madaniy hayot. “Chigʻatoy hududi” va undagi adabiy hayot. Muhojirlikda turk va fors tillaridagi adabiyot. Badriddin Chochiy va Muhammad Avfiy Buxoriy ijodi. Ogʻzaki va yozma adabiyot munosabati. “Oʻgʻuznoma” dostoni. “Oʻgʻuznoma”da qadimgi turkiy mifologiyaning aks etganligi. Dostonda skiflar madaniyatiga oid unsurlar. Rashiddin Fazlulloh Hamadoniyning “Jomeʼu-t-tavorix” asarida afsona va rivoyatlar.

Xorazm adabiy muhiti. Anushtegin xorazmshohiylar davrida adabiy muhit. Rashiddin Vatvot va uning asarlari. “Hadoyiqu-s-sehr”da mumtoz poetika masalalari. Pahlavon Mahmud ruboiylari.

Nosiriddin Rabgʻuziy hayoti va ijodining manbalari. Adib ijodining oʻrganilish tarixidan. Paygʻambarlar tarixi asosida yaratilgan asarlar. “Qisasi Rabgʻuziy” (“Qisasu-l-anbiyo”) asarining tarkibi. Asar tarkibidagi hikoya va mumtoz sheʼriy janrlar.

Oltin Oʻrda adabiy muhiti. Adabiy muhitda dostonchilik anʼanalarining davom ettirilishi. Qul Ali va “Qissayi Yusuf” dostoni. Sayfi Saroyi ijodi. Shoir lirikasining mundarijasi va badiiy xususiyatlari. “Suhayl va Guldursin” dostoni. “Gulistoni bit turki” asarining Saʼdiyning “Guliston”iga munosabati. Maʼrifiy-taʼlimiy adabiyot. *Mahmud ibn Ali* va “*Nahju-l-farodis*» asari.

Haydar Xorazmiy ijodi. Shoir hayoti va ijodining manbalari. “Maxzanu-l-asror” dostoni va Nizomiy ijodiga munosabat. Dostonning kompozitsion qurilishi va syujeti.

Temuriylar davri adabiyoti

Temuriylar davrida madaniy hayot. Samarqand, Hirot shaharlarining madaniy markazga aylanishi. Tarixnavislik. Sharafiddin Ali Yazdiy va Sharafiddin Shomiy asarlari. Abdurazzoq Samarqandiyning “Matla’u-s-sa’dayn” asarida adabiyotshunoslik masalalari. “Temur tuzuklari” asarida davlatchilik va boshqaruv masalalari.

Tasavvuf adabiyotining yangi yuqori bosqichga ko’tarilishi. Naqshbandiylik va badiiy ijod masalalari. Adabiyotshunoslikka oid risola va tazkiralari. Davlatshoh va uning “Tazkiratu-sh-shuaro” asari. Atoulloh Husayniy va uning “Badoyi’u-s-sanoyi” asari.

Fors tilidagi adabiyot. Nizomiy, Dehlaviy, Sa’diy va Hofiz asarlarining tarjimalari.

Noma janri va uning manbalari. Fors adabiyotidagi noma janriga munosabat. Xorazmiy va uning “Muhabbatnoma”si. Asar tarkibi va janr xususiyatlari. Xo’jandiy va uning “Latofatnoma” asari.

Munozara janri. Munozara janrining manbalari. Yusuf Amiriy va uning “O’q va yoy” asari.

“Yusuf va Zulayho” dostoni. Doston muallifligi masalasi. Badiiy adabiyotda “Qissayi Yusuf” syujeti. Doston syujetining fors adabiyotida ishlanishi.

Qutb hayoti va ijodining manbalari. “Xisrav va Shirin” dostonining yaratilish tarixi, nusxalari. Asar syujeti, voqealar silsilasi va asosiy qahramonlari.

Atoyi ijodiy merosining o’rganilish tarixidan. Atoyining lirik merosi. Lirikasining mavzular ko’lami va timsollar olami. Atoyi she’riyatida majoz va haqiqat.

Sakkokiy hayoti va ijodining o’rganilish tarixi. Adabiy merosi. Turkiy qasidachilik taraqqiyotida Sakkokiyning o’rni. Sakkokiy lirikasining mavzulari va timsollar tizimi.

Gadoiy hayoti va ijodining o’rganilish tarixi. Gadoiyning ijodiy merosi. Gadoiy she’riyatining mavzulari, mundarijasi va janr xususiyatlari.

Sayyid Qosimiy ijodida ma’rifiy-ta’limiy dostonchilik an’alarining davom ettirilishi. “Majma’u-l-axbor” dostoni. Shoirning “Gulshani roz”, “Haqiqatnoma”, “Ilohiynoma” dostonlaridagi ijtimoiy–siyosiy va axloqiy-ta’limiy masalalar.

Lutfiyning ijodiy faoliyati. Lutfiy va Navoiy munosabatlari. Lutfiy lirikasi, janr xususiyatlari. Turkiy she’riyatda tuyuq janrining takomili. Lutfiy she’riyatida badiiy mahorat. Lutfiyga nisbat berilgan asarlar.

Husayniy lirikasining manbalari. Husayniy va Alisher Navoiy munosabatlariga doir. “Risola” asari va uning mundarijasi. Husayniy lirikasining badiiy xususiyatlari. Alisher Navoiy Husayn Boyqaro haqida.

Alisher Navoiy va uning davri adabiyoti

Hayoti va ijodiy faoliyati. Shoir hayoti va ijodining manbalari. Navoiy haqida shoirning o'z asarlaridagi ma'lumotlar. Xondamirning "Makorimu-l-axloq", Husayn Voiz Koshifiyning "Badoyi'u-l-vaqoye'" asarlari. Zamondoshlarining asarlarida, XVI-XIX asrlardagi tazkira, lug'at, tarixiy va badiiy asarlarda keltirilgan ma'lumotlar.

Alisher Navoiy ijodining o'rganilishi. Navoiyshunoslik tarixidan. XX asr o'zbek navoiyshunosligi. Alisher Navoiy ijodining ilmiy mezonlar asosida o'rganilishi. Navoiyshunoslik muammolari.

Alisher Navoiyning hasbi holi masalalari. Alisher Navoiy hayotini o'rganish manbalari. Hayotiga doir muhim ma'lumotlar. Navoiyning ilmiy biografiyasini yaratish muammolari.

Alisher Navoiyning lirik merosi. Devonlari. Ilk devon. «Badoyi'u-l-bidoya» va "Navodiru-n-nihoya» devonlari. Debochada devon tartib berish masalalari.

"Xazoyinu-l-maoniy" – lirik qomus sifatida. "Xazoyinu-l-maoniy" kulliyotining yaratilish tarixi, tarkibiy tuzilishi. Kulliyotdagi janrlar tartibi. "G'aroyibu-s-sig'ar» devoni. Mavzular doirasi, g'oyalar va timsollar tizimi. "Navodiru-sh-shabob» devoni. Tasavvufiy va ramziy timsollarning qo'llanilishi. "Badoyi'u-l-vasat» devoni. Devon tarkibidagi asarlar badiiyati. «Favodi'u-l-kibar» devoni tarkibi. Aruz, qofiya va badiiy san'atlar jihatidan tahlil.

"Xazoyinu-l-maoniy" kulliyotidagi lirik janrlar tavsifi. G'azal va mustazod janrlari. Musammatlarning g'oyaviy-badiiy xususiyatlari. Tarkibband, tarji'band va masnaviy janrlari. Kulliyotdagi kichik lirik janrlar. Ruboiylar, tuyuqlar, fardlar.

«Devoni Foni»ning janr xususiyatlari, mavzu doirasi. Devondagi g'azallar talqini. «Fusuli arbaa»da to'rt fasl talqini. "Sittai zaruriya" qasidalar majmuasi sifatida. Qasidalarda tasavvufiy timsollar va salaflarga munosabat masalasi.

Ma'rifiy-ta'limiy asarlari. "Arba'in" va hadislarini she'rga solish an'anasi. "Nazmu-l-javohir" asaridagi Hazrat Ali hikmatlariga munosabat. Asardagi ruboiylar talqini. "Siroju-l-muslimin"da ta'limiy masalalar.

Xamsanavislik an'anasi va Alisher Navoiy "Xamsa"si. Xamsachilik tarixidan. Nizomiy Ganjaviy va Xisrav Dehlaviy "Xamsa"lari. Hirot adabiy muhitida xamsanavislik. Abdurahmon Jomiy "Xamsa"sining g'oyaviy-badiiy xususiyatlari. Alisher Navoiy beshligi birinchi turkiy "Xamsa" sifatida.

"Hayratu-l-abror" dostonining yaratilish tarixi. Tarkibiy tuzilishi, syujet atrtibi va kompozitsiyasi, maqolat va hikoyatlar tahlili. Falsafiy va tasavvufiy talqinlar.

"Farhod va Shirin" dostonining yaratilish tarixi. Dostonning muxtasar mundarijasi va timsollar olami. Farhod – ilohiy ishq yo'liga kirgan soliki majzub

timsoli. Dostonning timsollar olami, ramziy timsollar. Dostonda tarixiylik va badiiylik. Doston badiiyati.

«**Layli va Majnun**» - pok va yuksak muhabbat ifodasi. Asardagi bosh qahramonlar hayoti. Dostonning g'oyaviy mundarijasi, timsollar olami. Majnun – ilohiy ishq yo'lidagi majzubi solik timsoli. Dostonning timsollar doirasi. Dostonning badiiy xususiyatlari.

“**Sab' ai sayyor**” dostonining muxtasar mundarijasi va timsollari. Hikoyatlar tahlili. Shoh Bahrom timsoliga xos fazilat va ziddiyatlar. Dilorom iste'dodli san'atkor, vafodor yor timsoli. Doston kompozitsiyasi. Asarning badiiy xususiyatlari.

«**Saddi Iskandariy**» falsafiy-ta'limiy, ijtimoiy-siyosiy va ma'rifiy asar. “Saddi Iskandariy” dostonining g'oyaviy-badiiy xususiyatlari. Dostonda adolat timsoli.

«**Lisonu-t-tayr**» falsafiy-tasavvufiy doston sifatida. Doston tarkibidagi hikoyatlar. Dostonda tasavvuf falsafasi va axloqiga munosabat. Dostonning ramziy timsollari olami. Simurg – najot timsoli.

Alisher Navoiyning ilmiy merosi. Adabiyotshunoslik, tilshunoslik asarlari. Tarixiy va yodnoma asarlari. Tilshunoslik asarlari. «Muhokamatu-l-lug'atayn»da ikki til mubohasasi. Arabcha izohli lug'at «Sab'atu-l-abhur» asariga munosabat.

Alisher Navoiy – adabiyotshunos. «Majolisu-n-nafois» tazkirasida shoirlar talqini. «Mezonu-l-avzon» aruz nazariyasiga bag'ishlangan asar. “Mufradot”da muammo janriga doir masalalarning yoritilishi.

Nasriy asarlari. Yodnomalar va ularning mundarijasi. «Xamsatu-l-mutahayyirin» asarining mundarijasi. Asarda Jomiy timsoli. «Holoti Sayyid Hasan Ardasher», «Holoti Pahlavon Muhammad» asarlari. Tarixiy shaxslar talqini.

«**Mahbubu-l-qulub**» asari. Tarkibiy tuzilishi: ijtimoiy tabaqalar, axloqiy masalalar, pand-hikmatlar. Asarning badiiy xususiyatlari.

XVI-XIX asrlar (I yarmi) adabiyoti

Davrning (XVI-XIX asr I yarmi) madaniy hayoti va adabiy-ilmiy muhiti. Siyosiy hayotdagi beqarorlik va sulolalar almashinuvi. Madaniy muassasalar va adabiy taraqqiyot. Adabiy hayotning o'ziga xos xususiyatlari. Manbalar va ularni o'rganish tamoyillari. Xonliklar markazlari adabiy muhit markazi sifatida. Tasavvuf ruhidagi adabiyot va adabiy-badiiy jarayon.

Adabiy hamkorlik va tarjima adabiyoti. Adabiyotda zullisonaynlik an'anasi. Muhojirlik adabiyoti. Abulqosim Kohiy, Bayramxon, Komron Mirzo ijodi.

Tarixnavislik. O'tmish tarixnavisligi va uning davom ettirilishi. Tarixnavislikka alohida e'tibor. Xondamirning “Habibu-s-siyar” va “Siyaru-l-muluk” asarlari. Tarixiy asarlarning yangilanish xususiyatlari.

Tazkiranavislik. Davr tazkiranavisligining o'ziga xos xususiyatlari. Hasanxoja Nisoriy “Muzakkiri ahbob” asarining ilmiy qimmat. Asarda XVI asr

madaniy hayotini aks ettirish tamoyillari. Mutribiy, Maliho Samarqandiy, Qori Rahmatulloh Vozeh, Fazliy Namangoniy, Ahmad Tabibiy tazkiralari. Tazkiralarda adabiy siymolar tavsifi. Tazkira janrida adabiyotshunoslik takomil bosqichlarining ifodalanishi.

Bobur hayoti va ijodining o'rganilish tarixi. Shoirning hayoti va ijodiy faoliyati aks etgan manbalar. Bobur she'riyati. Devonining janr xususiyatlari. Badiiy mahorati.

«Vaqoye' - Boburnoma»ning janr xususiyatlari. Uning adabiy-ilmiy qimmatlari. Asardagi timsollar. Badiiy xususiyatlari. Asarning ahamiyati.

Ilmiy va falsafiy merosi. "Aruz risolasi"da turkiy aruz masalalari. "Mubayyin" ta'limiy-tasavvufiy asar sifatida. "Volidiyya" asarida Xoja Ahror Valiy ta'limoti.

O'zbekxonlar davrida adabiy hayot. Buxoro xonligidagi adabiy muhit. Buxoro adabiy muhitining xos xususiyatlari. Tasavvuf adabiyoti. Islom va tasavvuf g'oyalari davr adabiyotining rivojlanish manbai ekanligi.

Shayboniyxon hayoti va ijodi. Shoir devoni va uning janr xususiyatlari. Asarlarining mavzu va g'oyaviy ko'lami. Shoir dunyoqarashi va tariqati. Shayboniyxon ijodida lirik qahramon tabiati. She'riy mahorat qirralari.

Muhammad Solih ijodi. «Shayboniynoma» jangnoma tipidagi doston sifatida. Asar mazmuni, tarixiy shaxslar va badiiy timsollar.

Xoja ijodi. Hayoti va ijodi. Hikoyalari. "Gulzor" va "Miftohu-l-adl" asarlarining talqini.

Qul Ubaydiy hayoti va ijodi manbalari. Ubaydiy merosi. "Kulliyot"ning yaratilish tarixi va janr xususiyatlari. Shoirning she'riy janrlar takomilidagi o'rni. Qul Ubaydiy she'riyatida lirik qahramon tabiati. Dunyoqarash va tariqat masalalari. Shoir masnaviylari. Ularning mavzu va g'oyaviy qamrovi. Shoir merosining timsollar olami.

Turdi ijodi. Shoir hayoti voqealarini asarlari yordamida tiklanishi. Turdi she'rlarining janr xususiyatlari. G'azal va muxammaslari. Subhonqulixon haqidagi hajviyasi. Asarda madaniy hayot tasviri.

Mashrab hayoti va ijodi manbalari. Mashrabshunoslik tarixidan. Tazkiralardagi ma'lumotlar. «Qissayi Mashrab» asarining shoir dunyoqarashi va hayotini o'rganishdagi ahamiyati. She'riy merosi. Mashrab lirik merosining mavzu doirasi. Asarlarida qalandariylik tariqatining aks etishi. She'riyatida ilohiy ishq talqini. Timsollar olamining o'ziga xos jihatlari.

Mashrab taxallusli shoirlar. "Mab dai nur" va "Kimyo" asarlari, ularning muallifligi masalasi.

So'fi Ollohyor hayoti va asarlari. "Sabotu-l-ojizin" asarida ma'rifiy masalalar. Ma'rifiy risolalarida naqshbandiylik ta'limotining yangilanishi.

Xiva adabiy muhitidagi madaniy hayot. Adabiy muhit va uning o'ziga xos jihatlari. Zullisonaynlik va Navoiy an'alarining davom ettirilishi. Devon tuzish an'alarining takomillashtirilishi. Janrlar poetikasi. Tarixnavislik. Tarjima maktabining o'ziga xosligi, takomillashuv tamoyillari. Bayozchilik, tazkiranavislik va noshirlikning taraqqiy etishi.

Abulg'oz Bahodirxon hayoti va ijodiy merosi. Abulg'ozining ijtimoiy hayotdagi mavqei. Tarixiy asarlari. "Shajarayi tarokima" asari. Uning yozilish va o'rganilish tarixi. Asarning ilmiy-badiiy qimmati. «Shajarayi turk» asari qomusiy ma'lumotnoma ekanligi. Asarning o'zbek adabiyoti tarixidagi ilmiy-badiiy maqomi. Timsollar silsilasi. Adib mahorati masalasi.

"Manofe'u-l-inson" asarining qo'lyozma nusxalari. Asarning yaratilish tarixi, sabablari. Asarning tuzilish xususiyatlari va ahamiyati.

Nishotiy hayoti va ijodi manbalari. Hayoti va adabiy merosi. She'riy devoni va bayozlar. Ularning qo'lyozmalari. Shoir she'riyatining mavzu va g'oyaviy qamrovi. Lirik qahramon tabiati. Asarlarining falsafiy asoslari. She'riy mahorati. «Qushlar munozarasi» asarida an'ana va yangilik. Ramziy timsollar talqini. «Husnu Dil» dostonining imsollar olami va ramziylik. Ularning nomlanish tarixi va talqini. Shoirning she'riy mahorati qirralari.

Andalib hayoti va ijod. Tarjimai holi. Adabiy merosi. Doston va masnaviylari. "Zaynularab", "Yusuf va Zulayho", "Layli va Majnun" dostonlari. Dostonlar syujeti. Qur'oni Karim va hadis g'oyalarining talqini. Dostonlarining timsollar olami. Ularning o'ziga xos jihatlari. Shoir asarlariga xalq og'zaki ijodining ta'siri. She'riy mahorat masalalari.

Shermuhammad Munisning ijodiy faoliyati. Adabiy, ilmiy merosi. Devonlarining tuzilish tarixi va qo'lyozma nusxalari. «Munisul-ushshoq» devoni. Devon tartibida an'ana va janrlar tarkibi. Shoir ijodida ularning takomillashuvi. Lirik qahramon tabiati. Timsollar olami. Badiiy xususiyatlari.

Munisning ilmiy merosi. "Savodi ta'lim" risolasi. Uning ilmiy-badiiy qimmati. Tarixiy asarlari. Tarjimalari. Adib ijodining O'zbek adabiyoti tarixidagi maqomi.

Ogahiy hayoti va ijodi manbalari. O'rganilish tarixi. Shoirning adabiy-ilmiy merosi. "Ta'vizu-l-oshiqin" devoni. Qo'lyozma nusxalari. Devonda debochaning o'rni. Janrlar tarkibi. Mavzular doirasi va g'oyaviy ko'lami. Shoirning timsol qo'llash mahorati. She'riyatida Alisher Navoiy ijodiga munosabat. Devondagi asarlar badiiyati.

Ogahiy - tarixnavis. Tarixiy asarlarining qomusiy tabiati haqida. Ularning ilmiy va badiiy qimmati. Xorazm tarjima maktabida Ogahiyning o'rni. Tarjimalarining ahamiyati.

Qo'qon xonligidagi madaniy hayot. O'rganilishi. Adabiy muhitning shakllanishi va o'ziga xos xususiyatlari. Amiriyning adabiy muhit asoschisi va rahnamosi sifatidagi maqomi. Janrlar poetikasi. Adabiy muhitda xalq og'zaki ijodiga munosabat masalasi. Tarixnavislik, she'riyat, nasr, matbaa ishlari, adabiy hamkorlikning noyob mahsullari yaratilishi.

Tazkiranavislikning yangi shakllari. Fazliy Namangoniy rahbarligida tuzilgan tazkira. "Majmuai shoiron"ning O'zbek adabiyoti tarixidagi o'rni. Tuzilishi va janrlar tarkibi. G'oziy ijodi. "Yusuf va Zulayho" dostoni. Satirik va yumoristik asarlar. Maxmur adabiy merosi.

Xo'janazar Huvaydoning hayoti va ijodi. Lirik merosi. Devonining tuzilishi va janriy tarkibi. Shoirning dunyoqarashi va badiiy mahorati. «Rohati

dil» dostoni. Asarning tuzilishi. Asardagi hikoyatlarning asar kompozitsiyasidagi oʻrni. Timsollar olami. Huvaydoning dostonnavis sifatidagi mahorati va oʻziga xosliklari.

Amiriy hayoti va ijodi manbalari. Oʻrganilish tarixi. Adabiy maktab asoschisi ekanligi. Tarjimai holi. Amiriy devoni. Qoʻlyozma nusxalari. Asarlarining koʻlami va janr xususiyatlari. Devonda debochaning oʻrni. Sheʼrlarining mavzu doirasi va gʻoyaviy qamrovi. Anʼana va yangilik. Timsollar olami. Lirik qahramon tabiati. Badiiy mahorat qirralari.

Gulxaniy hayoti va ijodi. Oʻrganilish tarixi. Sheʼriy merosi. Janrlar tarkibi. Mavzu koʻlami. Timsollar mohiyati. «Zarbulmasal» asari. Asar tarkibi va majoziy tabiati. Badiiy xususiyatlari. Gulxaniyning «Zarbulmasal»da timsol yaratish mahorati. Badiiy sanʼatlarning qoʻllanish tamoyillari.

Uvaysiy hayoti va ijodi. Oʻrganilish tarixi. Adabiy merosi. Sheʼriyatining mavzu va gʻoyaviy koʻlami. Shoiri ijodida ishq talqini. Ijtimoiy hayotga munosabati. Asarlarining timsollar olami. Lirik qahramon tabiati. Uvaysiylik bilan munosabat masalasi. Badiiy sanʼatlarni qoʻllash mahorati. «Shahzoda Hasan» va «Shahzoda Husayn» dostonlari. Dostonlarning syujet va kompozitsiya jihatdan oʻziga xosligi. Shoiraning dostonnavislikdagi mahorati.

«Voqeoti Muhammadalixon» (tugallanmagan) asari. Asarning tarixiy ahamiyati. Timsollar koʻlami.

Mohlaroyim Nodira hayoti va ijodi. Shoiraning davlat arbobi sifatidagi faoliyati. Tarjimai holi. Nodira va Umarxon munosabatlari. Uvaysiy bilan munosabatlari. Nodiraning sheʼriy merosi. Devondagi gʻazal, muxammas, ruboiy, fard kabi janrlar tabiati. Nodira sheʼriyatining mavzu qamrovi. Ishq va sadoqat, visol va hijron tarannumi. Lirik qahramon tabiatining rang-barangligi. Sheʼriyatining timsollar koʻlami. Badiiy sanʼatlarni qoʻllash mahorati.

Muhammad Alixon (Xon) ijodi. Davlat arbobi sifatidagi faoliyati. Tarjimai holi. Muhammad Alixon ijodida Navoiy va Fuzuliy anʼanalari. Fuzuliy gʻazallariga tazmin va taxmislar. Devonining janriy tarkibi. Sheʼriy mahorat qirralari. Sheʼriyatining tasavvufiy asoslari.

Asosiy darsliklar va oʻquv qoʻllanmalari

1. *Abdullayev I.* Meros va talqin. –T.: Fan, 2008.
2. *Lixachev D.S.* Tekstologiya. Kratkiy ocherk. – M. - L., 1964. – 5 b.t.
3. *Reyser S.A.* Основы текстологии. Учебное пособие, изд-е 2-е. – Leningrad: Prosveshcheniye, 1978. –176 str.
4. *Reyser S.A.* Paleografiya i tekstologiya novogo vremeni. – M.: Prosveshcheniye, 1970.
5. *Shamsiyev P.* Matnshunoslikka oid tadqiqotlar. – T.: Fan, 1986. – 164 b.
6. *Eyxenbaum V.* Основы текстологии / Редактор и книга. Вып.З. – М., 1962. S.41-86
7. *Erkinov A.S.* Matnshunoslikka kirish. – T.: Respublika taʼlim markazi, 1997.

8. *Habibullayev A.* Adabiy manbashunoslik va matnshunoslik / Qisqacha kurs –T.: ToshDShI, 2000.
9. *Hasaniy M.* Sharq qo‘lyozmalarini tavsiflash va fihristlash. – T.: ToshDShI, 2004.
10. O‘zbek mumtoz adabiyoti namunalari / Majmua (1-jild). Tuzuvchilar: N.Rahmonov, H.Boltaboyev – T.: Fan, 2003.
11. O‘zbek mumtoz adabiyoti namunalari / Majmua. (1-2 jild) Tuzuvchi: N.Rahmonov. – T.: Fan, 2005; 2006.
12. Orzibekov R. O‘zbek adabiyoti tarixi. O‘quv qo‘llanma. - Samarqand: 2005.
13. Vohidov R., Eshonqulov H. O‘zbek mumtoz adabiyoti tarixi. Darslik. – T.: O‘zYU Adabiyot jamg‘armasi nashriyoti, 2006.
14. Adizova I. O‘zbek mumtoz adabiyoti tarixi. O‘quv qo‘llanma. - T.: 2006.

Qo‘shimcha adabiyotlar

1. *Aliyev R.* Volya issledovatelya, i problema metoda sostavleniya kriticheskogo teksta // «Pismennyye pamyatniki narodov Vostoka». Ejegodnik, 1968. – M., 1970. – S. 7–16. mm
2. *Axmanova O.S.* Slovar lingvisticheskix terminov. – M., 1966.
3. *Akimushkin O.F.* Voprosy vostochnoy tekstologii // Sov.vosto-e. – M., 1988. – S. 82–89.
4. *Akimushkin O.F.* Persidskaya rukopisnaya kniga // Rukopisnaya kniga v kulture narodov Vostoka. Kn. 1. – M., 1987. – S. 330–407.
5. *Bolshaya ensiklopediya:* v 62 tomax. – M.: Terra, 2006. – T. 3. – S. 563–564.
6. *Valk S. N.* Izbrannyye trudy po arxeografii: Nauchnoye naslediyе. SPb., 1991.
7. *Grishunin A.L.* Istochnikovovedeniye // Literaturnyy ensiklopedicheskiy slovar. – M., 1987. –S. 139–140.
8. *Grishunin A.L.* Tekstologiya // Kratkaya literaturnaya ensiklopediya. Tom 7. – M. 1972. –S. 444–453.
9. *Grishunin A.L.* –Tekstologiya // Literaturnyy ensiklopedicheskiy slovar. – M., 1987. –S. 436–437.
10. *Dobrushkin E. M.* Osnovy arxeografii. –M., 1998.
11. *Kashtanov S. M.* Aktovaya arxeografiya. –M., 1998.
12. *Kozlov V. P.* Rossiyskaya arxeografiya konsa XVIII-pervoy poloviny XIX v. –M., 1999.
13. *Litvak B. G.* Arxeografiya i istoricheskoye issledovaniye// Arxeograficheskiy yejegodnik za 1992 g. –M., 1994. S. 3-10.
14. *Pokrovskiy N. N.* O principax izdaniya dokumentov XX v.//Voprosy istorii. 1999. № 6.

15. *Sergeyev A. A. Metodologiya i texnika publikatsii dokumentov*//Arxivnoye delo. –M., 1932. Выр. 1-2.
16. *Teoriya i praktika istochnikovedeniya i arxeografii otechestvennoy istorii. Sbornik statey.* M., 1978.
17. *Firdavsiy. Shaxname. Kriticheskiy tekst.* T.I. – M., 1960, s.9.
18. *Chirkov S. V. K istorii razrabotki pravil izdaniya istoricheskix istochnikov v nachale XX v.*//Arxeograficheskiy yejegodnik za 1984.
19. *Chirkov S. V. K istorii razrabotki pravil izdaniya istoricheskix istochnikov v nachale XX v.*//Arxeograficheskiy yejegodnik za 1984. –M., 1986. S. 64-74.
20. *Chugayev D.A. Arxeografiya i istochnikovedeniye.* –M., 1969.
21. *Shilov A. A. Rukovodstvo po publikatsii dokumentov XIX-nachala XX vv.* –M., 1939.
22. *Hakimov M. Sharq qo‘lyozmalariga doir terminlarning qisqacha izohli lug‘ati.* Adabiy meros. 1985, № 2 (33)
23. *Hamidova M. Nodir manbalar // Sharq mash‘ali,* 1999, № 1-2. – B.35.
24. *Hamidova M.. Manbashunoslikning ba‘zi masalalari.* — «Sharq mash‘ali» j-li, 1999. Dobrushkin E. M. Osnovy arxeografii. –M., 1998.
25. *Hotamov N., Sarimsoqov B. Adabiyotshunoslik terminlarining ruscha–o‘zbekcha izohli lug‘ati.* – T.: O‘qituvchi. 1983.)
26. *Fitrat. Tanlangan asarlar.* 2-jild. - T.: Ma‘naviyat, 2000.
27. *Rahmonov N. Ruhiyatdagi nur murodi.* - T.: 2002.
28. *Boltaboyev H. Mumtoz so‘z qadri.* - T.: Adolat, 2004.
29. *Abdurahmonov A. Turkiy adabiyotning qadimgi davri.* - T.: 2005.
30. *Sharq mumtoz poetikasi H.Boltaboyev talqinida.* – T.: O‘zbekiston Milliy ensiklopediyasi davlat ilmiy nashriyoti, 2008.
31. *O‘zbek mumtoz adabiyoti tarixi.* O‘UM, O‘zMU 2011. O‘zbek filologiyasi fakulteti kutubxonasi.
32. www.literature.uz

Magistraturaga kirishda o‘tkaziladigan sinov fanlari bo‘yicha kiruvchilar bilimini baholash

MEZONLARI

Magistraturaga kirishda tanlangan mutaxislik bo‘yicha bilim darajasini belgilovchi fanlardan sinov o‘tkaziladi, baholash **mezoni 0** balldan **100**

ballgachani tashkil qiladi. Sinovda kiruvchining tanlangan mutaxassislik bo'yicha nazariy bilimi aniqlanib baxolanadi.

Har bir savol bo'yicha javoblarni baholash quyidagi mezonlar asosida amalga oshiriladi:

- nazariy va amaliy bog'liqlikda yoritilgan;
- mazmunni yoritishda mustaqil ilmiy mushohada;
- nom va ilmiy atamalarni bilish darajasi;
- ilmiy mushohada yuritish iqtidori to'la ko'rinsa;
- keltirilgan faktlar hozirgi davrdagi jarayonlar, o'zgarishlar bilan o'zaro aloqadorlikda ochib berilgan, chuqur ilmiy tahlil etilgan hamda xronologik jihatdan to'g'ri yoritilgan;
- o'z fikrini tizimli mustaqil tahlil qilgan, erkin va mustaqil ifoda eta olgan;
- fikr aniq va izchil ifodalangan, barcha savollar mutlaqo to'liq yoritilgan va bunda tegishli ilmiy adabiyotlarga tayanilgan har tomonlama chuqur asoslangan javoblarga ***a'lo*** baho qo'yiladi.

Barcha savollarga nisbatan to'liq javob berilgan, fikr izchil ifodalangan, lekin bunda tegishli ilmiy va uslubiy adabiyotlarga kamroq e'tibor berilgan bo'lsa, ***yaxshi*** baho qo'yiladi.

Barcha savollarga qisman javob bera olgan va ma'lum darajada ilmiy, o'quv-uslubiy adabiyotlaridan foydalangan bo'lsa, ***qoniqarli*** baho qo'yiladi.

Fikr aniq ifoda etilmagan, bironta ham savolga qisman bo'lsada to'g'ri javob berilmagan, tegishli ilmiy, o'quv-uslubiy adabiyotlardan mutlaqo foydalanilmagan javoblar uchun ***qoniqarsiz*** baho qo'yiladi.

Baholash mezonlari

2021/2022 o'quv yili 5A120104 - Matnshunoslik va adabiy manbashunoslik (tillar bo'yicha) magistratura mutaxassisligiga kiruvchi abituriyentlar uchun mazkur dasturga asosan keltirilgan umumkasbiy fanlar bo'yicha: jami - 50 ta savol TEST tuzib kiritiladi va ularning har bir berilgan to'g'ri javobiga 2.0 balldan beriladi, jami maksimal ball 100 ballni tashkil qiladi, test savollarini yechish uchun 90 daqiqa vaqt ajratiladi.

Apellyatsiya tartibi

Abituriyentlar tomonidan mutaxassislik fani imtihon natijalari bo'yicha universitet qabul komissiyasining apellyatsiyalar bilan ishlash hay'atiga natijalar e'lon qilingandan kundan boshlab 24 soat davomida murojaat qilishlari mumkin. Murojaat mazmunida faqat o'zining ballari haqida bo'lsa qabul qilinadi, boshqa abituriyentlar haqida yozilgan shikoyat arizalari qabul qilinmaydi.